

ROZERWAĆ (82) *vb pf*

Wszystkie samogłoski jasne (w tym w a 1 r. błędne znakowanie).

inf rozerwać (23). ◇ *fut* 1 sg rozerwę (3). ◇ 2 sg rozerwiesz (4). ◇ 3 sg rozerwie (4). ◇ 1 pl rozerwiemy (1). ◇ 3 pl rozerwą (1). ◇ *praet* 1 sg m rozerwiałem (1). ◇ 2 sg m rozerwiałeś (3). ◇ 3 sg m rozerwiał (13). *f* rozerwała (4). [n rozerwało.] ◇ 3 pl m pers rozerwali (9). *subst* rozerwały (1). ◇ *imp* 2 sg rozerwi (1). ◇ 3 pl niech rozerwą (1). ◇ *con* 3 sg m by rozerwiał (7). ◇ 3 pl m pers by rozerwali (2). ◇ *impers praet* rozerw(a)no (1). ◇ *part praet act* rozerwawszy (3); -ąwszy (2), -(a)wszy (1).

Sł stp: rozerwać, rozdrwać, rozedrwać, *Cn brak*, *Linde XVII(XVIII) – XVIII w.*

1. Zniszczyć, zniweczyć całość czegoś, zwartość, jedność; rozdzielić coś spojonego [kogo, co] (58) :

Przen (2) : Aczkolwiek w każdym vczynku iest iedná główna cnothá/ wízakož thák lie s sobą wízytki cnothy poplotły/ že ich rozerwác trudno *GórnDworz* 15; *CzechEp* 147.

a. Zniszczyć fizycznie, zwykle siłą; *dirumpere Miech*, *Vulg*; *dissipare HistAl*, *Vulg*; *dissolvere Vulg*, *Mącz*; *solvere Vulg*; *dirimere*, *divellere Mącz*; *rumpere PolAnt* (36) : [Bóg pyta Hioba:] Izałz będziefz mogł złączyć [!] miegocące gwiazdy [!] ktore zowá báby/ ábo okrag wozu niebieskiego będziefz mogł rozerwác? *Leop Iob* 38/31; *KochMon* 32; Załłonę od ołtarzá męká Chryštułowá rozerwála *SkarJedn* 237; *KochWz* 138.

Zwrot: »rozerwać powrozy (a. powrozek), węzły« = *vincula solvere Vulg*; *divellere nodos Mącz*; *rumpere filum PolAnt* [szyk zmienny] (3:1): *Leop Iudic* 15/14; *Mącz* 441a; tedy [Samson] rozerwał (ony) powrozy/ iáko gdyby (kto) rozerwał powrozek zgrzebny *BudBib Iudic* 16/9.

Szereg: »roztargnąć i rozerwać« (1): A iáko zwykl len od ognia (prędko) zgorywác/ ták (prędko) one powrozy na sobie [Samson] rołtárgnął y rozerwał [*vincula ... dissipata sunt et soluta*]. *Leop Iudic* 15/14.

Przen (6) : Abowiem ty Inádnie mozelz obrocić wrádołci nárzekanie moye/ á rozerwác ná mnie pláchtę záłoby moiey *RejPs* 43; Bo gdziežby kto to twierdzić śmiał/ žeby trzey [ewangeliści] co inłzego. A Ian [...] co inłzego zálećac miał/ tedyby koniecznie ten y woz on ze czterech koł vrobiony/ y ony czterzy żwierzétá zgodnie złączone/ y iedną piołnkę śpiewáiące rozerwác też musiał. *CzechEp* 306.

Zwroty: »przekowy rozerwać« (1): Et eduxit eos de tenebris et vmbra mortis: et vincula eorum difrupit. Y wywiódł ie [Bóg] z ciemnołci y ze ómy śmierci y ich przekowy rozerwał. *WróbŻołt* 106/12.

»rozerwać związki (a. związanie)« = *dirumpere vincula Vulg*; *rumpere vincula PolAnt* (3): O krolu nałz lynu Dawidow/ Rozerwales panie związki moie *TarDuch* E3v; *WróbŻołt* 115/6; *BudBibIer* 2/20.

a. Zburzyć, połamac (3) : [Mówi Aleksander:] Záiłte to wiedzcie izem dla thego mołt kazál rozerwác [*feci pontis ligamina laxari*] ábyłmy tym męźniey boiowáli/ bo iefli lie więcey będziefz mieć ku vciekaniu niż ku bitwie/ wízytcy razem poginiemy *HistAl* E4, E3v; Odiął tedy wiátr okrętowi wietrznik/ á nawałności wziąwłszy okręt ná lie/ náczęły im iáko piłá miotác/ [...] áž iedná wietłza nawałność przypadłszy/ podięłá okręt ná lie/ y rozerwála ij *HistRzym* 11v.

β. Rozszarpać, zgładzić; *dividere PolAnt* (2) : On [Iew] lie oto bárzo gniewał/ Vbogie żwierzce rozerwał *BierEz* R3; *BibRadz Iudic* 14/6.

γ. Zrobić wyłom w szyku wojskowym (10) : y rozerwawłzi ich vph [*Tatarzy Polaków*] wielkie rozlanie krwie vczynili *MiechGlab* 11; *Leop Eccli* 28/18; *BielKron* 314v; á gdy był od nich [*Ventidius od Partów*] tylko ná dwádzieściá krokow/ vderzył ná nie ze wżego łkoku/ áby ie rozerwał *BielSpr* 43; Litwá zás z Zmodzią złączona/ y nową pomocą pofilona/ z Rufaki y z Tátary wálnym á fćifnionym wfem rozerwáli Niemieckie Reytery iezdne *StryjKron* 390, 497, 757.

Zwrot: »szyk rozerwać« (2): Nálzy záfie gdy fie s nimi [*Tatarami*] máią potykác/ pędko w nie vderzą drzewcy/ áby im łzyk rozerwali *BielSpr* 68; *StryjKron* 702.

Szereg: »rozerwać albo zamieszać« (1): wolno fie tákiemu Ordynkowi potykác y niepotykác z nieprzyaciélem kiedy chce/ gdy ták będą połtępowác iáko by fie rozerwać álbo zámiełzác nie dáli *BielSpr* 31.

δ. Zrobić wyłom w umocnionym ogrodzeniu (2) : Zás ná ich oboz byłtrym vderzyli [*Polacy na Krzyżaków*] pędem/ Ktory roznámi wkoło był otykan rzędem/ Rozerwáli wnet rożny *StryjKron* 642.

Szereg: »rozerwać albo sprzewracać« (1): Woýłko położyłz/ trzebá ie okopác [...]/ okopawłzy wozy łpiác mocno łáncuchy/ by nieprzyaciéł nagle nie przypadł w nocy á wozow nie rozerwał álbo nie łpzewrácáł. *BielSpr* 8.

ε. Rozdzielić walczących [czym] (1) :

Szereg: »rozerwać, rozvádzić« (1): Praelia voce diremit, Okrzikiem fiekące fie wełpołk rozerwał/ Rozvádził. *Mącz* 103a.

ζ. Doprowadzić do pęknięcia wrzodu i następnie jego zaniku (4) : Ten oleiek koźde zapalenie y koźdą bołączkę pomazawłzy trzy albo czthery razy przez dzień: rozerwiełz *FalZioł* II 23; A to trzebá kthemu wiedźieć/ iż gdy bołączkę krwią rozerwać chcełz/ małz krew áż do omdlenia pułścić *SienLek* 124v, 81, 126.

b. O jedności terytorialnej (5) :

[Zwrot: »rozerwać na dwoje«:Do tych młynów staradawna rozerwano miasteczko na dwoje i najmowano młynarzom miary słodowe i wszelakiego zboża na rok *LustrKraK* I 112.]

α. O jedności polityczno-terytorialnej (5) : y rozerwał [*Jeroboam*] wiáry łwiętey iedność/ áby y krołstwo rozerwał. *SkarKazSej* 685a.

rozerwać czym (1): Nie temći rozerwáli/ y łtráćili Krołstwo Węgrowie/ iż mieli wolną *electiá*/ y obieráli Krołá w polu/ ále łtráćili Krołstwo niezgodą łwoią *GórnRozm* A2.

Zwroty: »na części rozerwać« (2): a ono krołstwo [...]/ po iego [*Aleksandra*] łmierći Hetmani tak na wiele części rozerwali *HistAlHUNG* A4; on zły kroł Ieroboám/ krołstwo ná części rozerwał *RejPosRozpr* 28.

»rozerwać na dwoje« (1): Bo obieraniem zuchwálem/ y ludnem/ á w polu/ y bez zwierzchności/ rozerwáli [*Węgrzy*] Krołstwo łwoie ná dwoię *GórnRozm* A2.

c. O jedności społecznej; revellere Mącz (5) : Revellere vincula iudiciorum, Zwiáski łádowne rozerwác/ to yełt pokáźieć/ łpułtołzić záchowanie łáďów á praw połpolitych. *Mącz* 497a.

Zwroty: »przyzáźń, towarzystwo rozerwać« = *dirimere coniunctionem, amicitias dissolvere Mącz* (1:1): Amicitias dissolvere, Przyzáźń s kim rozerwác/ rozwiełć. *Mącz* 401a, 103a.

»zjednoczenie [czyje] rozerwać« (1): áni szukác przyczyny/ podobieństw iákich/ któreby to Ziednoczenie ich rozerwác miáło. *SarnStat* 1014.

α. O małżeństwie (1) :

Szereg: »rozwiązać albo rozerwać« (1): ták mocą tego Sákrámentu/ bywa mąż z żoną zobopolnie zięt y zwiázan/ áby żadna rzecz ná świećie/ opócz lámej śmierći/ rozwiązać ich álbo rozerwác niemogłá. *KarnNap* F4.

d. O jedności religijnej (10) :

rozerwać czym (2): którégó tá myśl wżyftká bylá/ áby rozerwawłzy kácérftwem w Polfcze lud/ z gruntu ftárádawną Policją Polfką zborzył. *OrzQuin* I4; Będzie bowiem Szátan vsiłował/ iákoby iá [naukę] rozerwał rozmáitemi odłzczepieństw y wiárámi obłędliwymi *LeovPrzep* C4v.

Zwrot: »jedność rozerwać« (5): *SkarJedn* 6; *SkarŻyw* 520; ponieważ lię też y ná was zmawiaią/ gotuią/ buntuią/ oftrzą terážnieyłzy kácerze/ áby iedność w wierze/ y miłość chrześcijánfką w mieście wálzym rozerwáli *ReszPrz* 8; Y gdy nieprzyziaciel ludzki szátan onę iedność chćiał rozerwác/ podułzczył Ieroboámá [...] / áby im chodzić do iednego onego kościołá zákazał. *SkarKaz* 40a; *SkarKazSej* 684b.

»wiarę, naukę rozerwać« [szyk zmienny] (2:1): [W dniu sądu ostatecznego] oliędzye fwiáth dzyelięć mężow mocnych/ powftanie z nich ieden gorłzy á frolźłzy/ ktory Azyą y Afrykę oliędzye/ y ine zyemie pod lię podbije/ y rozerwie wiary/ á fwoy zakon y fprawę vltáwi *BielKron* 136; *LeovPrzep* C4v; *ReszPrz* 8.

»na wiele części rozerwać« (1): A gdy Luterfka niewierność przyfłzá/ zgodę y iedność kościołá ná wiele części w Niemcech rozerwálá *SkarŻyw* 520.

α. O Bogu (1) : ROzerwałeś nas/ y odrzucił Pánie/ Rozgniewałeś lię *GrabowSet* E3v.

2. Rozgrabić, zabrać, złupić; diripere, scindere *PolAnt* [co] (7) : Pracą iego ktorey łobye nábywał w trudnoścí/ Nych rozerwá ludzye obcy w fwoye ofyádłóści. *LubPs* Z; *BudBib* 3.Reg 11/12; Niemoże żaden fprzętu moczará wśedłzy wdom iego rozerwác/ iesliby pierwey moczará nie zwiázal/ á tedy dom iego rozerwie *BudNT* Mar 3/27; *ActReg* 73.

rozerwać od kogo (1): *BudBib* 3.Reg 11/11 cf *Zwrot*.

Zwrot: bibl. »rozrywając rozerwać« (1): rozrywając rozerwę [scindendo scindam] kroleństwo od ćiebie/ á dam ie słudze twemu. *BudBib* 3.Reg 11/11.

Szereg: »rozerwać a rozebrać« (1): Lud potym wytoczywłzy fie rozerwał á rozebrál oboz [diripuit castra] Syriyfki *Leop* 4.Reg 7/16.

3. Zakłócić spokój, wprowadzić zamęt myślowy [co] (3) : Chcełzi do przyrodzenia [zwrócić się] tám zda mi fie próżno/ Boć to y myłł rozerwie y porádzić rozno. Przywiedzie cie w rozmyłły dziwne światá tego/ Kłádáci ftrách przed oczy y rołkołzy iego. *RejZwierc* 180; *SkarKaz* 609a.

W przen (1) :

Zwrot: »serce rozerwać« (1): powiedział mu [św. Hugonowi] Papielz/ ifz to fá chytróści szátánfkie/ ktory tym chce gdy inaczey nie może/ od dobrego odwodzić: gdy baczy iáka go szkodá od tego ktorego tym kuśi/ podkác ma: chcąc ferce rozerwác á do iákiey rołpáczy przywieść. *SkarŻyw* 290.

4. *Skończyć, doprowadzić do skończenia; dirumpere Mącz [co] (3) : Mącz 361a; niewiem iesli casu czy umyślnie rozerwał nam mowę. ActReg 102; [á tak gdy iuż walkę rozerwieł á obu krolow [pszczelich] došťánieł/ co podlejšzego zábiy/ á lepšzego w vl wádz. Cresc 1571 [603]; PlutBBud 74v].*

a. *Zerwać umowę, unieważnić obrady (1) : [Przeciwko temu się barzo postavili p. Filipowski, ut supra, a p. Lasocki, aż chcieli synod rozerwać. AktaSynod I 68.]*

Zwrot: »rozerwać przymierze [czyje]« (1): Ze go [złodzieja] takim ípořobem karano ná rynku/ Iak był karan v Rzymian/ za Hořtiliuřá/ Metius Suffetius, zá Krolá Tulluřá: Iż rozerwał przymierze ťwieřo námowione/ Albánow y Rzymiánow KlonWor 32.

5. *Nie dopuścić do realizacji czyichś zamiarów; dissipare Vulg, PolAnt [co] (8) : Lecż zazdrořciwy Smok/ [...] oburzył ťię dziwnym iádem ná nię/ y podmioty wřelákie w řercu iey pokładáł/ ktoremi iey vmyřł y przedięwzięcie/ ábo rozerwáć/ ábo ořłábić mogł. SkarŻyw 14, 74, 200; ActReg 48, 182.*

Zwroty: »rozerwać radę [czyj]« = dissipare consilium Vulg (2): Rozerwiemyř radę ich w ktorą ťie tak wdáli LubPs B2; Leop 2.Reg 15/34.

»rozerwać sąd [czyj]« (1): Izali rozerwieř řád moy [dissipabis iudicium meum]/ á obwinuieř mię/ fámeę ťiebie wřprawiedliwiáiąc? BibRadz Iob 40/3.

6. *O Bogu (w tłumaczeniach biblijnych): odebrać, teź zesać bliřej nieokreřloną klęřkę; scindere PolAnt [kogo, co] (2) : á z nich [grzeszników] lepak Pan ťie będzie pořmiewał: y będą potym pádáiający bezecni/ y w z háńbieniu międy vmárłemi ná wieki: że ie rozerwie [dirumpet] náđęte/ bez głófu/ y zruřły ie od fundámentow/ á że do wierzchu ípuřthořięią Leop Sap 4/19; BudBib 3.Reg 11/13.*

7. *W funkcji impf: Stanowić granice międy częřciami [co] (1) : náđ ktoreę niemář nikogo wřtráľeńřzego/ od ludu rowno z ziemię poľożoneę y potłoczoneę/ ktoreę ziemię rzeki rozerwály [diripuerunt]. BibRadz Is 18/2.*

Synonimy: 1.a.a. rozmiotać, rozruszyć, rozrzucić; 2. rozchwycić, rozchwytać, rozdrapać, rozedrzeć; 5. rozproć, rozproszyc, rozsypać.

Formacje współrdzenne cf RWAĆ.

Cf ROZERWANIE, ROZERWANY, [ROZERWIONY]